

Hakemli Yazılar / *Refereed Papers*

Türkiye'de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Kütüphane Yöneticilerinin ve Kütüphanecilerin Yaklaşımları*

Opinions of Library Directors and Librarians on the Handover of Public Library Services to the Local Governments in Turkey

Özden Demircioğlu Faydalıgöl** ve Bülent Yılmaz***

Öz

Yerel yönetimler, kamu hizmetlerinin halka götürülmesinde önemli işlevler üstlenmiş, bu işlevlerini halkın beklentilerine göre gerçekleştiren, dolayısıyla halkın dilek ve isteklerini duyurabilecekleri halka en yakın ve en etkili yönetim birimleridir. Halk kütüphaneleri, bulunduğu yörenin kalkınmasına katkıda bulunmak için hizmet verdiği toplumun her türlü bilgi gereksinimlerini karşılayan yerel niteliklere sahip olan toplumsal kuruluşlardır. Yerel yönetimler ve halk kütüphaneleri hizmet verdiği topluma yakından ilgilidir ve hizmetlerini bu halkın gereksinimlerine göre biçimlendirmektedirler.

Bu çalışma halk kütüphanesinde çalışan yöneticilerin ve halk kütüphanecilerinin, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusundaki düşüncelerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Betimleme yöntemiyle yapılan çalışma, Türkiye'de halk kütüphanelerinde çalışan yöneticilerin ve kütüphanecilerin üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede 207 yönetici ve kütüphaneciye anket uygulanmıştır. Araştırmanın hipotezi; "Halk kütüphanelerinde çalışan yönetici ve kütüphaneciler yasal yapı, finansman, personel, bina, derme gibi konularda gerekli koşulların sağlanması durumunda Türkiye'de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere bağlı olmasının doğru olacağını, bu koşullar sağlanmadan gerçek-

* Bu makale Özden Demircioğlu Faydalıgöl'ün yüksek lisans tezine (Demircioğlu, 2007) dayanmaktadır.

** Kütüphaneci. Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi. e-posta: ozdend@gazi.edu.tr

*** Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: byilmaz@hacettepe.edu.tr

leştirecek değişimin halk kütüphanelerine zarar vereceğini düşünmektedirler" biçiminde oluşturulmuştur.

Araştırma sonucunda, halk kütüphanecilerinin, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesini ilke olarak kabul etmekte ve istemekte oldukları ancak bunun uygun koşullar sağlanarak yapılmasının doğru olacağını düşündükleri anlaşılmıştır. Ayrıca, kütüphaneciler Türkiye'de içinde bulunduğumuz dönemde halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda başlatılan yasal süreçteki yaklaşımları güven verici bulmamaktadırlar.

Anahtar Sözcükler: *Halk kütüphaneleri, yerel yönetimler, yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemi.*

Abstract

Local governments which have overtaken important functions for providing public services to the public, and which fulfill these functions according to the needs of the public, are hence the nearest and most effective administrative units to the public. Public Libraries are the social institutions, which have local characteristics and provide all the information needs of the public that they serve, for providing assistance for the development of their regions. Local governments and public libraries are closely related to the societies they serve and shape their services according to the needs of the society.

This study was made in order to present the views of the library directors and librarians that work in public libraries about the handover of public libraries to the local governments. The study was performed on the library directors and librarians that work in public libraries in Turkey. In this study which was made by survey method 207 questionnaire forms were applied to the library directors and librarians. The hypothesis of the survey was formed as; "the library directors and librarians working in public libraries think that it would be appropriate to handover public libraries to the local governments in Turkey only when legal structure, financing, staff, structure, collection conditions are provided, and without the satisfaction of these conditions, any changes would harm public libraries.

At the end of the survey, it was understood that public librarians accept and want the transferring of public libraries to the local governments in principle, however, they think that it would be appropriate to realize this by providing the proper conditions. Besides, librarians do not consider the approaches in the legal process that was initiated about the handover of public libraries to the local governments as trustworthy in this period.

Keywords: *Public Libraries, Local Governments. Public Library System Based on Local Governments*

Giriş

Yerel yönetim, bir ülkede merkezi nitelikli kamu yönetim yapısından farklı olarak yerinden yönetim yaklaşımı/anlayışı çerçevesinde oluşturulan ve çağdaş sayılabilecek kamu yönetim sistemidir. Merkezi hükümetin varlığını yok saymayan bu sistemde halka yönelik hizmetler ağırlıkla yerel yönetim birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamuya ilişkin sorunlara yerinde, hızlı ve ekonomik biçimde çözümler üretme olanağı sağlaması bu sistemlerin güçlü yanları olarak vurgulanmaktadır. Halk kütüphaneleri, yerel bilgi merkezleridir ve hizmet verdikleri toplumun temel bilgi gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadırlar. Onlar, verdikleri hizmetlerin biçimlenmesinde buldukları yörenin özelliklerini göz önünde tutmaktadırlar. Çünkü, Belli bir yörede yaşayan insanlar diğer bölgelerde yaşayanlardan, işleri, çalışma alanları, sosyal ve kültürel düzeyleri, ilgi alanları, yetenek ve deneyim yönlerinden farklıdır. Ayrıca yörenin coğrafyası, iklimi sosyal yapısı, geçim kaynakları, kültür ve gelenekleri, yaşam düzeyleri de diğerlerine göre değişiktir (TODAİE, 1991, s.10). Bu nedenle halk kütüphanelerinin en belirgin niteliklerinin "yerellikleri" olduğu söylenebilir.

Türkiye'de, merkezi halk kütüphanesi sistemi bulunmaktadır. Yerel nitelikli kurum olmalarına karşın merkezden yönetilmeleri, idari ve teknik hizmetlerde merkeze karşı sorumluluk taşımaları ve bu hizmetlerin merkezden belirlenmesi, gelir kaynaklarının yerel yönetimler aracılığıyla dolaylı vergilendirme olması gerektiği halde merkezi hükümetten gelmesi ve yetersiz olması gibi nedenler "Türkiye'de sağlıklı bir halk kütüphanesi hizmet politikasının bulunmamasına" (Yılmaz, 1996, s. 3) yol açmaktadır. Kuşkusuz, bugün Türkiye'de merkezi hükümet dışında yerel yönetimler ile bazı gerçek ve tüzel kişilerin işlettiği halk ve çocuk kütüphaneleri bulunmaktadır. Ancak, bunların varlığına karşın Türkiye'deki halk kütüphanesi sisteminin yapısının ağırlıkla "merkezi" nitelikte olduğu açıktır.

Türkiye'de son dört beş yıldır gündemi meşgul eden, kamu yönetiminde gerçekleştirilmeye çalışılan ve "Kamuda Yeniden Yapılanma" olarak adlandırılan değişim süreci hizmet verdiği ülkede gerçekleşen siyasal gelişmelerden etkilenen kamu kurumu olarak halk kütüphanelerini de doğal olarak içermektedir. Bir başka deyişle, Türk kamu yönetiminde gerçekleşecek değişim süreci halk kütüphanelerinde de köklü değişikliklere neden olabilecektir. Yeni yapılanma ile halk kütüphanelerinin merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilmesi ve halk kütüphanesi hizmetinin yerel yönetimler tarafından verilmesi planlanmaktadır.

Türkiye'de halk kütüphaneleri ve yerel yönetimler konusunda literatürde yer alan çalışma sayısının yeterli olduğu söylenemez. Az sayıdaki başlıca çalışmalardan birisi, "Yerel Yönetimlerin Kütüphane Hizmeti Bir deneme: Bursa İli İncelemesi" (Demir, 1996) adlı lisans tezidir. Bu çalışmada Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin verdiği kütüphane hizmetleri ele alınmıştır. Bu konudaki bir diğer çalışma ise Kültür Bakanlığı'nın halk kütüphanelerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla Orta Dođu Amme İdaresi Enstitüsü'ne yaptırdığı bir araştırma projesidir. Adı "Mahalli İdarelerin Kültürel Fonksiyonları: Halk Kütüphaneleri ve Mahalli İdareler" (TODAİE, 1991) olan çalışmada mahalli idarelerin halk kütüphanesi hizmetinin geliştirilmesindeki rolünün ve katkılarının neler olabileceği ele alınmıştır. Makale düzeyinde de konuyu çeşitli boyutlarıyla irdeleyen Yılmaz'ın (1997; 2005) ve Duman'ın (2004) çalışmaları bulunmaktadır.

Ele alınan konuda gerek sorunun belirlenmesi gerekse çözüm yollarının bulunmasında bu hizmeti bizzat veren, uygulamanın doğrudan içinde yer alan halk kütüphanesi yöneticileri ve kütüphanecilerinin görüş ve yaklaşımları büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, Türkiye'deki halk kütüphanesi gerçeğini en iyi bu gerçeğliğin içinde yaşayan kütüphanecilerin ve halk kütüphanesi yöneticilerinin bileceği göz önünde tutularak, onların yerel yönetimlere devir konusu hakkındaki düşünce ve tutumları değerlendirilmektedir. Onların görüşleri hem bu değişim sürecine katkıda bulunacak hem de bu konuda geliştirilecek politikalara yön verebilecektir.

Araştırmanın Amaç, Kapsam ve Yöntemi

Betimleme yöntemiyle gerçekleştirilen araştırmanın temel amacı; "Halk kütüphanelerinde çalışmakta olan yönetici ve kütüphanecilerin Türkiye'de yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistem ve hizmetleri hakkındaki yaklaşımlarını değerlendirmek" olarak belirlenmiştir. Konunun birinci derecede uygulayıcısı, etkileneni ve dolayısıyla ilgilisi olan halk kütüphanesi yöneticisi ve kütüphanecilerinin bugünkü yasal ve diğer alt yapı koşullarında devredilmesi durumunda halk kütüphanelerini çeşitli açılardan nasıl bir durumun beklediğine ilişkin düşüncelerini irdelemek de çalışmanın alt amacı olarak düşünölmüştür.

Bu amaç doğrultusunda çalışmanın problemi; "Türkiye'de halk kütüphanelerinde çalışan yönetici ve kütüphanecilerin halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere dayalı bir sistemle hizmet vermeleri konusundaki temel yaklaşımları nedir?" biçiminde oluşturulmuştur.

Belirlenen amaç çerçevesinde araştırmanın hipotezi; "halk kütüphanelerinde çalışan yönetici ve kütüphaneciler yasal yapı, finansman, personel, bina, derme gibi gerekli koşulların sağlanması durumunda Türkiye'de halk kütüphanelerinin

yerel yönetimlere bağlı olmasının doğru olacağını, bu koşullar sağlanmadan gerçekleştirilecek değişimin halk kütüphanelerine zarar vereceğini düşünmektedirler" biçiminde oluşturulmuştur.

Araştırmanın evreni; Türkiye'de halen Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı halk kütüphanelerinde çalışmakta olan halk kütüphanesi yöneticileri (Kütüphanecilik Bölümü mezunu müdürler) ve halk kütüphanecileridir (üniversitelerin dört yıllık Kütüphanecilik Bölümünden mezun ve kütüphaneci görevinde hizmet veren personel).

Araştırma evreninin kapsadığı personel sayısı 469'dur.¹ Çıngır'a göre (1990, s.261) %99 güven düzeyi, ± 0.03 hoşgörü miktarında evreni temsil etmesi gereken örneklem sayısı 207'dir. Çalışmada, evren 207 denek ile örneklediğinden örneklem evreni temsil etmektedir. Evren, örneklem ve ön test uygulanan personel sayılarına ilişkin tablo aşağıdadır.

Birisi açık uçlu olmak üzere 38 sorudan oluşturulan anketler 02.06.2006 - 09.07.2006 tarihleri arasında halen Türkiye'de halk kütüphanelerinde çalışan ve Tablo 1'de belirtilen statü ve sayıda rastgele örneklem yoluyla seçilmiş halk kütüphanecilerine posta yoluyla uygulanmıştır.

(Tablo 1): Çalışmanın Evren-Örneklem ve Ön-test Sayıları

Anket uygulanan personel	Toplam (%)	Örneklem (%)	Ön-test (%)
Halk Kütüphanesi Yöneticisi	182 (38,8)	72 (34,8)	7 (10) ²
Kütüphaneci	287 (61,2)	135 (65,2)	14 (10)
Toplam	469* (100)	207 (100)	21

Yerel Yönetim ve Halk Kütüphanesi

Bir tanıma göre, yerel yönetim "yerel nitelikteki hizmet gereksinimlerini

¹ KYGM'den 05.04.2006 tarihinde alınan bilgi

² Örneklemin % 10'u

karşıl原因 ve karar organları seçimle oluşturulan kuruluş ya da birim"dir (Yerel yönetim, 1990, s. 383). Kamu yönetimi sözlüğünde (Bozkurt ve Ergun, 1998, s.258) yerel yönetimler "merkezi yönetiminin dışında, yerel bir topluluğun ortak bir gereksinmesini karşılamak amacı ile oluşturulan, karar organlarını doğrudan halkın seçtiği, demokratik ve özerk bir yönetim kademesi, bir kamusal örgütlenme modeli" biçiminde tanımlanmıştır. Yerel yönetim kavramının eksiksiz bir tanımını yapmak kolay olmamakla birlikte, bir yerel yönetimin sahip olması gereken temel niteliklerini de içeren aşağıdaki şu tanım oldukça kapsamlıdır:

Belirli bir coğrafi alanda (kent, köy, il vb.) yaşayan yerel topluluğun bireylerine, bir arada yaşamak nedeniyle kendilerini en çok ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacıyla kurulan, karar organları (kimi durumlarda yürütme organları) yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen, yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip, üstlendiği hizmetler için örgütsel yapısını kurabilen merkez yönetimi ile ilişkilerinde yönetsel özerklikten yararlanan kamu tüzel kişilerdir (Yalçındağ, 1995, s.15).

Ulusal savunma, ulusal eğitim, dış politika vb. dışında kalan ulusal egemenlik ilkesiyle çelişmeyen, yerleşim alanına özgü çözümler gerektiren işlerin yerel ya da yerinden yönetimlerce görülmesi gerekmektedir. Çünkü merkezi yönetim tarafından alınacak her karar, onun tarafından yapılacak her işlem ve eylem, hem ekonominin hem de belli yerleşim alanlarındaki toplulukların tercihlerine uygun olması mümkün değildir. Bu nedenle toplumdaki kamusal hizmetlerin tümünün merkezi yönetimce üretilmesi akılcı değildir. Yerinden yönetim daha çabuk, daha kolay ve daha düşük maliyetle bir kısım hizmetleri yerine getirebilmektedir (Varol, 2000, s. 206). Bu hizmetler, geleneksel olarak şu alanlarda verilmektedir:

- Toplumsal konularda.
- Sağlık hizmetleri alanında.
- Kültürel alanlarda.
- Spor ve dinlenme tesisleri yapılmasında.
- Yangın söndürme ve önleme alanlarında.
- Zabıta alanında.
- İmar planlarının hazırlanması ve uygulanması alanında
- Eğitim alanında (Tortop, 1986, s. 27).

Verdiği geleneksel hizmetlerin yanı sıra yerel yönetimlerin diğer önemli işlevi Bilgi'ye göre (1998, s. 27), ülke açısından demokratik alışkanlıkların kazanılması ve uygulamaya geçirilmesi konusunda bir okul görevi görmeleridir. Onlar demokrasinin alt yapısını oluşturmaktadırlar ve hemen hemen bütün ülkelerde, yerel yönetimlere demokratik kurumların önde gelenlerinden biri gözüyle bakılır (Keleş ve Yavuz, 1983, s. 25).

IFLA'nın yaptığı tanıma göre halk kütüphanesi;

Ya yerel, bölgesel, ulusal hükümet ya da başka tür bazı toplum kuruluşları tarafından kurulan, desteklenen ve finanse edilen bir kurumdur. O, bilgi ve hayalgücü ürünü bir çok çalışmaya çeşitli kaynaklar ve hizmetler aracılığıyla erişimi sağlar ve ırk, ulus, yaş, cinsiyet, din, dil, yetersizlik, ekonomik ve iş durumu ve eğitim farkı gözetmeksizin toplumun bütün üyelerine <çit olarak hizmet verir (IFLA , 2004, s. 22).

Kütüphaneler Komitesi Raporu (1961) ve Keseroğlu'nun (1989) halk kütüphanelerine ilişkin olarak vurguladığı yerellik özelliği Yılmaz'ın (2005, s.57) tanımında da yer almakta ve halk kütüphaneleri;

bireylerin eğitim, kültür ve boş zamanlar ile ilgili bilgi gereksinimlerini hiçbir ayırım gözetmeksizin ve ücretsiz biçimde karşılayarak, buldukları yörenin kalkınmasına katkıda bulunan toplumsal kuruluşlardır biçiminde tanımlanmaktadır.

UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi temel alınarak hazırlanan hizmet kılavuzunda halk kütüphanesi amacı, "bireylere ve gruplara yönelik olan hizmet ve işlevlerini yerine getirebilmesi için çeşitli ortamlarda kaynak ve hizmet sağlamaktır" (IFLA , 2004, s. 22) biçiminde ifade edilir.

Halk kütüphanesi sistemleri, bulunduğu ülkenin toplumsal, ekonomik, kültürel, yönetsel, siyasal vb koşullarına bağlı olarak şekillenmektedir. Örneğin, bir devletin yönetim şekli o ülkedeki kütüphane sistemini etkilemektedir (Ersoy, 1972, s. 14). Buna göre bulunduğu ülkenin yönetim yapısına bağlı olarak halk kütüphaneleri için üç farklı sistemden söz edilebilir. *Merkeziyetçi Halk Kütüphanesi Sistemi* adı verilen sistemde halk kütüphaneleri, bazı ara birimler aracılığıyla ülkenin ulusal kültür ya da eğitim bakanlığına doğrudan bağlı olarak hizmet verirler ve idari, teknik hizmetlerde merkezi hükümete bağlıdırlar. Yasa, yönetmelik vb. yasal düzenlemeler merkezi hükümet tarafından çıkarılmakta ve bu düzenlemeler ülkedeki bütün halk kütüphaneleri için geçerli olmaktadır (Yılmaz, 2005, s. 57). Bütün halk kütüphanesi hizmetleri merkezi yönetim tarafından planlanmakta ve denetlenmektedir. Ayrıca, finansal kaynak da aynı yönetimden gelmektedir. Eski sosyalist ülkeler ve Türkiye'deki halk kütüphanesi sistemi bu türün örnekleridir. Bir başka sistem olan *Bölgesel Halk Kütüphanesi Sistemi* eyalet yönetim yapısına sahip ülkelerde görülür. Bir bölgesel halk kütüphanesi sistemi iki veya daha fazla belediyenin veya diğer yerel birimin anlaşması ile kurulur, vergilerle desteklenir ve sözü geçen bölgesel kütüphane yöresinde yer alan belediyelerin ve okul birimlerinin temsilcilerinden oluşan bir komite veya yönetim kurulu tarafından yönetilir (Campbell, 1988, s. 76). Ulusal yasa çıkarma ve hukuksal-mali denetim büyük ölçüde merkezi yönetime aittir fakat halk kütüphanesi hizmet ve örgütlenmesi eyalet düzeyinde gerçekleşir. (Yılmaz, 2005, s. 58). Eyalet sisteminde halk kütüphaneleri belediye ya da diğer yerel yönetimlere bağlı olarak hizmet vermektedirler. ABD, Almanya ve İskan-

dinav ülkeleri bu türden halk kütüphanesi sistemine sahiptirler.¹ *Doğrudan Yerel Yönetimlere Dayalı Halk Kütüphanesi Sistemi*'nde yasa çıkarma, standartlar oluşturma ve denetim merkezi hükümette olup, hizmetler doğrudan belediye ya da diğer yerel yönetim birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Halk kütüphanesi hizmetleri de yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. (Yılmaz, 2005, s. 58). Campbell (1988, s. 75) bunu "belediye kütüphane sistemi" olarak da ifade etmiştir ve yerel yönetim örgütünün temel birimidir. Bu halk kütüphanesi sistemi, milli veya eyalet kütüphane mevzuatı ile uyum içerisinde bulunan ve yerel yönetim meclislerince kabul edilen karamameyi izleyen bir kanunla kurulur. İngiltere bu halk kütüphanesi sistemine sahiptir.

Halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından verileceği ülkelerde, yerel yönetim yapılarının özellikle ekonomik, siyasal, yönetsel açılarından ve özerklik bakımından güçlü olması gerekmektedir. Bu tür ülkelerde, halk kütüphanesi sistemi, o ülkelerin genel ve yerel yönetim yapılarının birer parçası ve doğal sonucu olarak oluşur ve işlevlerini gerçekleştirir. (Yılmaz, 1997, s. 114). Doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde halk kütüphaneleri, belediye veya ilçe yönetiminde bir bölüm olarak işlev görürler (Lakner, 1995, s. 1). Hizmetlerinde özerk bir yapıya sahip oldukları düşünülebilir. Genelde, her belediye kendi kütüphane sisteminden sorumludur; ancak bütün belediyelerin kütüphane hizmetlerinde uymakla yükümlü olduğu (temel hizmet standartlarını gösteren) çerçeve bir kütüphane yasası bulunmaktadır (Yılmaz 1997, s. 124).

Sözü edilen çerçeve kütüphane yasalarını merkezi hükümet oluşturmakta ve bu yasa ile hukuka uygunluk denetimini de gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda böyle bir yasa halk kütüphanelerinin, yerel planlamada güçlü bir konuma sahip olmasını sağlamaktadır. Bu yasa ile halk kütüphanesi binalarının, mali olanaklarının ve personelinin başka amaçlar için kullanılmamaları sağlanmakta ve yasa yerel yönetimler için kütüphane hizmetlerinin gerçekleştirilmesi konusunda bir "rehber" görevi görmektedir.

Merkezi hükümet bu anlamda varlığını hissettirmeli, rolünü sürekli yeni stratejiler oluşturarak devam ettirmeli ve özellikle yasa, yönetmelik, yönerge gibi yasal düzenlemeler ile halk kütüphanelerini hukuksal güvence altına almalıdır. Çünkü, halk kütüphaneleri günlük politikadan ve siyasetten kolay etkilenebilecek bir yapıya daha çok müsaittirler. Bu, dermeye kazandırılacak kaynağın seçiminde sansüre açık hale gelmesinden, personelinin niteliğine ve hatta personelinin, demirbaş eşyalarının ve binanın farklı amaçlar için kullanılmasına kadar etkili olabilir. Bu nedenle denetimi sağlayacak bir merkezi gücün (yönetim biriminin) olması gerekmektedir. Bu gücü temsil eden merkezi hükümet, aynı zamanda, değişik yerel yönetimler tarafından yönetilen halk kütüphaneleri

¹Bu konuda ayr. bkz. Sağlamtunç, 1994.

arasında gelişme farklılıklarının (sahip oldukları mali olanaklar, hizmet niteliği, personel sayısı ve niteliği, derme büyüklüğü ve niteliği vb. gibi) oluşmasını engellemek, kütüphanelerarası eşgüdüm ve işbirliğini sağlamak amacıyla yerel yönetimlerle işbirliği yapar. Bu sayede, kütüphanelerarası ilişkilerin zayıflaması engellenir. Ayrıca, kütüphanelerin işlem ve hizmetlerinde teknik yardım konusunda danışabilecekleri bir örgüte daima ihtiyaç duyarlar. Olması gereken merkezi idarenin görevleri işbirliği, standartlaşma ve eşgüdüm ile sınırlı kalmalı; teknik ve bilimsel yönden illerdeki tüm kütüphanelere yardımcı olmalıdır (Duman, 2004, s. 424).

Ayrıca, doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde özellikle mesleki sivil toplum kuruluşlarına önemli roller düşmektedir. Çünkü bu sistemde kütüphanecilerin özlük hakları, çalışma koşulları daha riskli olabilir. Sivil toplum kuruluşları daha etkili olmalı ve kütüphanecilerin eğitim ve verimliliklerini değerlendirerek meslek içi eğitim olanakları sunabilmeli, kütüphanecilerin mesleki gelişmelerden hızlı ve kolay biçimde haberdar olmalarını sağlamalıdır.

Yerel sistemlerde kamu hizmetleri komiteler (komisyonlar) aracılığıyla yürütülmektedir. Komiteler genelde eğitim, kültür ve iletişim adlarını alabilmektedir. Kütüphane hizmetleri genelde "Boş zamanları değerlendirme hizmetleri", "Enformasyon hizmetleri", "Kütüphane ve enformasyon hizmetleri" adını alan komitelerin yetki ve sorumluluğu altında olmaktadır. Komiteler, var olan belediye meclisleri ve onlara bağlı meclis üyeleri arasından ve/veya dışarıdaki bazı uzmanlardan oluşturulmaktadır. Kütüphane müdürü de komisyonun üyesidir ve plan, raporlarını bu komisyona sunmaktadır. Komisyon gerekli konuyu tartışarak, değerlendirme ve tekliflerini belediye meclisine gönderir. Belediye meclisi komisyondan gelen teklifleri sonuçlandırır ve uygulanması için karara bağlar (Yılmaz, 1997, s. 124).

Halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimler sorumluluğunda olmasının avantaj ve dezavantajlarının olduğu söylenebilir. Kısaca sıralayacak olursak;

Avantajlar:

- Halk kütüphanelerinin sorunları yerinde yapılacak saptamalarla daha kolay çözülecektir. Isınma, aydınlatma, temizlik, kırtasiye ihtiyaçları gibi sorunlar azalabilir.
- Yönetim ve hizmetlerde bürokrasi azalabilir.
- Halk kütüphanelerinin yerel nitelikleri daha da güçlenebilir.
- Kütüphane yöneticisinin karar alma gücü artabilir.
- Dermede yer alan kaynaklar yerel halka daha çok hitap edebilecek ve derme yerel halkın gereksinimlerine göre oluşturulabilir.

- Verilen hizmetin biçimlenmesinde yörenin özellik ve gereksinimleri daha çok dikkate alınabilir.
- Hizmet verdiği halk, kendi kontrolü altında bulunan, kendi çabaları ve istekleri ile kurulan bu kütüphanelere daha yakın ilgi duyabilir, onlara daha çok destek verebilir ve sahip çıkabilir.

Dezavantajları:

Üzerinde ısrarla durduğumuz yasal bir dayanak olmazsa;

- Halk kütüphaneleri günlük politikadan daha çok etkilenebilir,
- Kütüphanelerin yönetimi ve gelişimi yerel yöneticilerin kişisel duyarlılığına bağlı kalabilir,
- Kütüphane dermesi ya da dermeye kaynak seçimi sansüre açık hale gelebilir,
- Kütüphanelerin bina, personel ve finansmanı başka amaçlar için kullanılabilir,

Yasal dayanakları olduğu halde sivil toplum kuruluşları (meslek örgütü vb.) duyarsız kalırsa;

- Personelin meslek içi eğitim olanakları azalabilir,
- Personelin çalışma koşulları, özlük hakları daha kötü ve riskli olabilir,
- Ayrıca, kütüphaneciler mesleki gelişmelerden daha geç haberdar olabilir,
- Hizmetlerde standardizasyon sağlanamazsa; kütüphaneler arasında gelişme farklılıkları, eşgüdüm sorunu olabilir ve ilişkiler zayıflayabilir.

Merkezi bir güç (yönetim birimi) olmazsa;

- Ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirme ve denetim sorunu yaşanabilir,
- Personelin işlem ve hizmetlerde teknik yardım konusunda danışma olanakları olmayabilir.

Her ülke ve toplum yukarıda sıralanan avantaj ve dezavantajları değerlendirerek ve kendi özelliklerine bakarak uygun halk kütüphanesi sistemini seçmesi gerekmektedir.

Türkiye'de Yerel Yönetim Yapısı ve Halk Kütüphaneleri

Türkiye'de "idarenin kuruluş ve görevleri" T.C. Anayasa'sının 123. maddesinde belirtildiği üzere "merkezden yönetim ve yerinden yönetim" esaslarına dayanır. Türkiye'de yerel yönetimler anayasal kuruluşlardır, T.C. Anayasa'sının 127. maddesinde mahalli idarelerin il, belediye veya köy halkının mahalli,

müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri olduğu hükümleri yer almaktadır. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de, belediyeler, köyler ve il özel idareleri olmak üzere üç türde yerel yönetim kuruluşu vardır. Bunlara ilişkin sayısal veriler şöyledir.

(Tablo 2): Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sayısı

Yerel Yönetim Türü	Sayı
İl özel idaresi	81
Belediye	3 225
Köy (04.07.2006 tarihi itibarıyla)	34 458

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2007

Türkiye nüfusunun % 78.76'sı (53.403.386) belediye sınırları içinde yaşamaktadır. Belediye sınırları dışındaki nüfus oranı ise % 21.24'dur (14.400.541) (DİE, 2007). Genel olarak Türkiye'de yerel yönetimlerin şu özellikleri taşıdığı söylenebilir:

- Türkiye'de genelde merkeziyetçi bir kamu yönetim yapısı egemendir. Böyle bir yapı ise, demokratik, güçlü yerel yönetimi, dolayısıyla yerel demokrasiyi dışlamaktadır.
- Üç yerel yönetim türü içinde hızlı nüfus artışı olması belediyeleri ön plana çıkartmış, köyler pasif hale, il özel idareleri ise merkezi yönetimin bir uzantısı haline gelmişlerdir. Bu üç tür arasında tüzel olarak herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmadığı gibi eşgüdüm amaçlı ilişki de bulunmamaktadır. Dolayısıyla yerel yönetim birimleri birbirleriyle bağlantı kuramamakta ve yerel ihtiyaç ve sorunların planlanmasına katılamamaktadırlar.
- Türkiye'de yerel yönetimler, organlarını kısmen belirleyebilmektedir ve yerel topluluklar kendilerini serbestçe yönetme olanağından yoksundurlar.
- Yerel yönetimlerin organları, seçimle belirlense bile organların verdiği kararların bir bölümü dolaylı olarak merkezi yönetimin onayına tabii tutulmakta (atananlar aracılığıyla) ya da doğrudan merkezi yönetimin temsilcisi konumunda olmaktadır.
- Yerel yönetimler, kırsal ve kentsel yörelerde yerel hizmetleri yürütme yetki ve sorumluluğuna sahip temel kuruluşlar değildir.
- Yerel yönetimlerin mali bakımdan merkeze bağımlılıklarının olması

yeterli mali kaynaklara sahip olmaması yani mali açıdan güçsüz olmalarına neden olmaktadır.

- Yetersiz mali kaynak yerel yönetimlerin yerel topluluklara karşı yerine getirmesi gereken görevlerinin aksamasına ve yeterli sayıda nitelikli elemana sahip olmamalarına neden olmaktadır.
- Bu şekilde merkeze bağımlı bir yerel yönetim sisteminin olması yerel yönetimlerin güçlü ve özerk kuruluşlar olmasını engellemektedir.
- Küçük yerleşmelerin belediye birimlerinden oluşması Türk belediye sisteminin önemli ölçüde ölçek sorunu yaşamasına neden olmaktadır.
- Ayrıca, Türkiye'de yerel yönetimler kişiselleştirilen ve güncel politikalara çok yakın duran yapıya sahiptirler. Bu yüzden onlar çok çabuk, yanlı olarak ve çıkarlar doğrultusunda siyasallaştırılabilmektedir (DPT, 2001; Polatoğlu, 2000; Aydemir, 2001; TUSİAD, 1995; Bülbül 2006).

Türkiye'de "Kamu Yönetimi'nde Yeniden Yapılanma" adıyla gerçekleştirilmeye çalışılan kamu yönetim değişikliği çerçevesinde halk kütüphanelerini etkileyen ilgili yasal çalışmalar şunlardır:

- Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılanması Hakkında Kanun (Kamu Yönetiminin...,2004).
- Belediye Kanunu (Belediye Kanunu, 2005).
- İl Özel İdaresi Kanunu (İl Özel İdaresi, 2005).
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004).
- Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Kültür ve Turizm Bakanlığının..., 2006).

Türkiye'de merkezi yapıdaki halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri ve bu hizmetlerin yerel yönetimlerce verilmesi gerekliliğini anlatan ilgili ifadeler belirtilen yasalarda çeşitli biçimlerde geçmektedir. Bu yasal belgelerle halk kütüphaneleri yerel yönetimlere (belediye ve il özel idarelerine) devredilmekte, halk kütüphanesi hizmeti bu birimlerin dolaylı görevleri arasında sayılmakta ve merkezi hükümete de görevler yüklenmektedir. Ancak, ilgili belgeler çerçevesinde bu konuda genel bir yetersizliğin ve hazırlıksızlığın göze karşıtığı söylenebilir.⁴

Buraya kadar kuramsal olarak ortaya konmaya çalışılan yerel yönetim-halk kütüphanesi ilişkisinin Türkiye'de ulaştığı aşamaya, yani halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrine ilişkin olarak sağlıklı değerlendirmeler yapmak için bu kütüphanelerde çalışan yönetici ve kütüphanecilerin yaklaşımlarını belirlemek

⁴ Bu konuda ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Yılmaz 2005

zorunlu görünmektedir.

Türkiye'de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Kütüphane Yöneticileri ve Kütüphanecilerin Görüşleri: Bulgular ve Değerlendirme

Bu bölümde Türkiye'de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda halk kütüphanecilerine ve yöneticilerine uygulanan anket ile elde edilen veriler yorumlanacaktır.

Halk Kütüphanecilerinin Halk Kütüphanelerinin Bugünkü Durumları Hakkındaki Görüşleri

Halk kütüphanelerinin bugünkü durumlarına ilişkin kütüphaneci ve yönetici görüşleri bu alanda bir değişiklik isteğinin varlığına işaret edebilecektir.

(Tablo 3): Halk Kütüphanecilerinin Halk Kütüphanelerinin Bugünkü

<i>Halk kütüphanecilerine göre halk kütüphanelerinin bugünkü durumu</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Çok kötü	33	15,9
Kötü	98	47,3
Orta	67	32,5
İyi	9	4,3
Toplam	207	100,0

Durumları Hakkındaki Görüşleri

Halk kütüphanecilerinin %63,2'si halk kütüphanelerinin bugünkü durumlarının kötü-çok kötü olduğu görüşündedir. Durumlarının vasat olduğunu düşünenlerin oranı %32,4 iken, iyi olduğu görüşünde olanların oranı yalnızca %4,3'tür. Deneklerin halk kütüphanelerinin durumu hakkında karamsar oldukları söylenebilir.

Halk Kütüphanecilerinin Türkiye'de Hangi Halk Kütüphanesi Sisteminin Olması Gerektiğine ve Yerel Yönetimlere Devre İlişkin Genel Görüşleri

³ Daha ayrıntılı ve kapsamlı değerlendirme ve sonuçlar için bkz. Aksaçoğlu, 2005.

Halk kütüphanecilerinin ilke olarak Türkiye'de hangi halk kütüphanesi sisteminin olması gerektiğine ilişkin görüşleri daha sonra yapılacak değerlendirmeler açısından da büyük önem taşımaktadır.

(Tablo 4): Halk Kütüphanecilerinin Türkiye'de Hangi Halk Kütüphanesi Sisteminin Olması Gerektiğine İlişkin Görüşleri

<i>Olması Gereken Sistem</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Merkeziyetçi	60	29,0
Yerel	111	53,6
Bölgesel	24	11,6
Diğer	12	5,8
Toplam	207	100,0

Halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğu Türkiye'de doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemini istemektedir. Bir başka deyişle, halk kütüphanecilerinin yarıdan fazlası (%53,6) yerel sistemi tercih ederken, üçte birden küçük bir oranı halen var olan sistemi istemektedir. Elbette kütüphanecilerin bu tercihleri ilgili sistemleri tam olarak bilerek mi, yoksa bugün yaşadıkları ciddi sorunların yansımalarıyla mı yaptıkları ayrı bir inceleme konusudur. Ancak halk kütüphanecileri ağırlıkla bugünkü sistemi istememektedir.

Bir önceki tabloya ilişkin verileri ve yaptığımız değerlendirmeyi biraz daha somutlaştıracak ve bir anlamda sınavacak bir başka veri grubu aşağıdaki tabloda (Tablo 5) yer almaktadır.(Tablo 5) yer almaktadır.

(Tablo 5): Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devredilip Devredilmemesi Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Genel Görüşleri

<i>Görüşler</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Devredilmemeli; var olan haliyle kalmalı	39	18,8
Gerekli koşullar sağlandıktan sonra devredilmeli.	144	69,6
Var olan haliyle devredilebilir	6	2,9
Diğer	18	8,7
Toplam	207	100,0

Tablo 5 verilerine göre halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğu (%72,5) halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesini istemektedir. Ancak %69,6'sının gerekli yasal düzenlemeler sağlandıktan ve alt yapı düzenlemeleri olarak değerlendirilebileceğimiz bina, bütçe, personel, koleksiyon gibi sorunların giderildikten sonra devredilmesi gerektiği görüşündedirler. Devredilmesini isteyenlerin %2,9'u ise herhangi bir yasal düzenleme ve alt yapı koşullarının sağlanmasına gerek kalmadan var olan haliyle devredilebileceğini savunmaktadır. Halk kütüphanecilerinin küçük bir bölümü ise (%18,8) halk kütüphanelerinin hiçbir şekilde yerel yönetimlere devredilmemesi ve var olan haliyle kalması gerektiği görüşündedir. Yani merkezîyetçi halk kütüphanesi sisteminin devam etmesini istemektedirler.

Bir önceki tabloya göre (Tablo 4), halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrini isteyen kütüphanecilerin oranının daha da yükseldiği göze çarpmaktadır. Bunun, seçeneklerdeki açılımlardan kaynaklandığı düşünülebilir. Yani seçeneğe göre, halk kütüphaneleri yerel yönetimlere sorunsuz ve olması gerektiği biçimde devredileceği anlaşılmaktadır.

İki tabloya dayanarak (Tablo 4-5) halk kütüphanecilerinin büyük bir bölümünün halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusuna olumlu yaklaştıkları anlaşılmıştır. Ancak planlanan devrin gerçekleşmesi durumunda yine de endişe duyup duymadıkları Tablo 6'da incelenmiştir.

(Tablo 6): Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Endişe Duyup Duymadıkları

<i>Devir nedeniyle halk kütüphaneleri adına endişe duyup duymadıkları.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Evet	150	72,5
Hayır	57	27,5
Toplam	207	100,0

Tablo 6'ya göre %72,5'u halk kütüphanelerinin planlanmakta olan yerel yönetimlere devrinden dolayı endişe duymaktadır. Hiçbir endişe duymayanların oranı ise %27,5'dir. Halk kütüphanecilerinin bir yandan halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrine büyük ölçüde olumlu bakarlar, diğer yandan bundan endişe duymaları bir çelişki gibi görünmektedir. Bu durum, "halk kütüphanelerine ilişkin olarak içinde yaşadıkları durum ve sorunların büyüklüğü ve süreklili-

iği nedeniyle halk kütüphanecileri endişe duymalarına karşın yine de devrin yapılmasının uygun olacağını düşünmektedirler" biçiminde yorumlanabilir. Bu endişelerinin bir başka kaynağı da, halk kütüphanelerinin gerekli koşullar sağlanmadan devredileceği ve böylece varolan sorunların da yeni yapıya geçeceğini düşünmeleridir. Ancak, her şeye karşın varolan yapıda çözüm göremediklerinden, endişeli de olsalar yeni bir yapıya geçmeyi ilke olarak desteklemektelerdir.

Bu kütüphanelerinin gerek il gerek ilçe bazında hangi yerel yönetim birimine devredilmesinin daha uygun olacağına ilişkin kütüphaneci görüşleri bu konuda geliştirilecek politika açısından son derece önemlidir.

(Tablo 7): Halk Kütüphanelerinin Hangi Yerel Yönetim Birimine Devredilmesi Gerektiği Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

<i>Kütüphane Türü</i>	Devredilmesini İstedikleri				<i>Toplam</i>	
	Yerel Yönetim Birimleri					
	<i>Özel İdarelere</i>		<i>Belediyelere</i>		<i>Sayı</i>	<i>%</i>
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
İl Halk Kütüphanesi	169	81,6	38	18,4	207	100
İlçe Halk Kütüphanesi	142	68,6	65	31,4	207	100

Halk kütüphanecileri planlanmakta olan devir gerçekleşecekse hem il halk kütüphanelerinin hem de ilçe halk kütüphanelerinin yerel yönetim birimleri içinden büyük çoğunlukla (%81,6 ve %68,6) özel idarelere devredilmesini istemektedirler. Halk kütüphanelerinin belediyeye devredilmesini isteyenlerin özel idareyi tercih edenlere göre oranı oldukça düşüktür.

Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devri ile İlgili Olarak Halk Kütüphanecilerinin Çeşitli Açılardan Genel Görüşleri

Araştırma kapsamında anket uygulanan kütüphanecilerin halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesine ilişkin olarak dile getirdikleri görüşleri genel bir tablo altında toplamının makale sınırlılığı açısından ve genel bir yorumlama için uygun olacağı düşünülmüştür.⁵

⁵ Ayrıntılı veriler ve değerlendirmeler için bkz. Demircioğlu 2007.

(Tablo 8): Halk Kütüphanecilerinin Planlanan Devir İle İlgili Olarak Çeşitli Açılardan Genel Görüşleri

Değişim (Yerel Yönetimlere Devir)			
	<i>Olumlu Olur (%)</i>	<i>Olumsuz Olur (%)</i>	<i>Kararsızım (%)</i>
Yerinden yönetim olanakları açısından.	32,9	31,8	35,3
Yerel yönetimin vereceği destek açısından.	22,8	41,5	35,7
Yönetim ve hizmetlerde bürokrasi açısından .	47,3	30,5	22,2
Halk kütüphanelerinin günlük politikadan etkilenmesi açısından.	14,0	65,7	20,3
Halk kütüphanelerinin önemli kurumlar olmaları açısından.	23,2	41,2	25,6
Halk kütüphanelerinin yerel niteliklerinin güçlendirilmesi açısından.	41,0	31,9	27,1
Halk kütüphanelerinin yerel yöneticilerin kişisel duyarlılıklarına bağlı olması açısından.	8,7	76,8	14,5
Halk kütüphanesi yöneticisinin inisiyatifinin artması açısından.	26,1	57,0	16,9
Kütüphanecinin baskı altında kalması açısından.	19,8	58,5	21,7
Kütüphaneciye yönetim tarafından sahip çıkılması açısından.	17,9	65,7	16,4
Derme geliştirme açısından.	37,7	26,1	36,2
Sansür olasılığı açısından.	19,7	59,5	20,8
Halk kütüphanesi olanaklarının başka amaçlarla kullanılması açısından.	12,0	71,1	16,9
Mali kaynaklar açısından	20,3	30,4	49,3
Isınma, aydınlatma, kırtasiye vb.	34,3	37,7	28,0

gereksinimlerin karşılanması açısından.			
Kütüphanecinin meslek içi eğitim olanakları açısından.	20,3	65,7	14,0
Kütüphanecilerin özlük hakları açısından.	26,2	60,9	15,9
Mesleki gelişmeleri izleme açısından	29,9	53,7	15,9
Kütüphanelerarası gelişme farkları açısından.	8,2	88,4	3,4
Kütüphanelerarası eşgüdüm ve ilişkiler açısından.	17,4	73,0	9,6
Kütüphanelere hizmet ve işlemlerde teknik yardım açısından.	28,5	52,7	18,8
Gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi açısından.	19,3	64,3	16,4
Ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirme açısından.	14,0	72,0	14,0

Tablo 8 verileri kütüphanecilerin halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrine ilişkin yaklaşımlarını net bir biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre, kütüphaneciler bugünkü koşullarda devredildiğinde konunun çeşitli boyutları olarak sıralanan 23 unsur içinde değişimin sadece 3 açıdan olumlu olacağını söylerken, 17 açıdan olumsuz sonuçlara yol açacağını belirtmiş ve 2 konuda da kararsız kalmışlardır. Kütüphaneciler halk kütüphanelerinin bugünkü koşullarda yerel yönetimlere devredilmesinin sadece "yönetim ve hizmetlerde bürokrasinin azalması", "halk kütüphanelerinin yerel niteliklerinin güçlenmesi" ve "derme geliştirme" açılarından olumlu olacağını, ele alınan diğer unsurlar açısından ise değişimin olumsuz yansımalarının olacağını düşünmektedirler. Kütüphaneciler sözü edilen değişimin halk kütüphaneleri için yerinden yönetim olanaklarını artırıp arttırmayacağı ve mali kaynakların durumu konularında ise kararsızdırlar. Kütüphaneciler en çok olumsuzluğun yaşanacağı ilk üç konuyu "kütüphaneler arası gelişim farklılığı", "halk kütüphanelerinin gelişiminin yerel yöneticinin kişisel duyarlılığına bağlı olması" ve "kütüphaneler arası eşgüdüm ve ilişkilerin zayıflaması" olarak görmektedirler. Kısaca, kütüphaneciler bugünkü koşullarda halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesinin olumsuz sonuçlara yol açacağını düşünmektedirler.

Genel bir değerlendirme yaptığımızda; araştırmada elde edilen bulgulara dayanarak her tablo için ayrı ayrı yaptığımız değerlendirmelerde ortaya çıkışlı bir durum çıkmış gibi görünmektedir. Anket uygulanan halk kütüphanelerinin

müdür, müdür yardımcısı ve kütüphanecileri bir yandan halk kütüphanelerini yerel yönetimlere dayalı olarak hizmet vermesi gereken kurumlar olarak düşünür ve öyle olmasını isterlerken, diğer yandan, Türkiye'de halk kütüphanelerine ve yerel yönetimlere ilişkin olarak içinde yaşadıkları gerçeklik ve koşulları düşündüklerinde yerel yönetime dayalı bir halk kütüphanesi sistemine geçişten endişe duymakta ve bunun çeşitli açılardan olumsuz sonuçlara yol açabileceğini dile getirmektedirler.

Kuşkusuz, yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemine geçiş istemelerinin altında, şu an halk kütüphanelerinin durumunu kötü-çok kötü olarak görmelerinin etkisi yadsınmaz. Geçişten endişelerinin ise özellikle yerel yönetimlere ilişkin olarak varolan ve içinde yaşadıkları koşulların (yerel yönetimlerde birinci derecede siyasal ve kişisel uygulamaların söz konusu olması, "devlet memurluğu" kavramının dışına çıkılmaması vb. gibi) olumsuzluğundan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak, daha açık bir biçimde söyledikleri, gerekli koşulların sağlanması durumunda halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi gerektiğidir. Bir başka deyişle, halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesini ilke ve düşünce olarak kabul etmekte ve istemekte ancak bunun uygun koşullar sağlanarak yapılmasının doğru olacağını bugün için Türkiye'de bu koşulların bulunmadığını düşünmektedirler.

Devir konusunda halk kütüphanecilerinin belirsizlik ve kararsızlık yaşadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Kısaca, halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrini istemekte ancak bugünkü yerel yönetim yapısı ve halk kütüphanelerine ilişkin koşullar ile bu geçişten önemli ölçüde endişe duymaktadırlar.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada elde edilen sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

Çalışmada elde edilen sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

1. Halk kütüphanecilerine göre halk kütüphanelerinin bugünkü durumu kötü-çok kötüdür ve verdikleri hizmetler yetersizdir.
2. Halk kütüphanecileri Türkiye'de yerel yönetimlerin sorumluluğuna verilmiş bir halk kütüphanesi sisteminin olması gerektiğini düşünmektedirler. Ancak, bu istemin bir "ideal" ya da "kuramsal düzeyde" kaldığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, halk kütüphanecileri yerel yönetime dayalı halk kütüphanesi sisteminin olması gereken bir sistem olduğunu düşünmektedirler. Ancak, özellikle Türkiye'de bugün var olan yerel yönetim yapısı ve koşullarını dikkate aldıklarında "ideal" olarak gördükleri bu sistemin halk kütüphanelerine çok fazla olumsuz yansıması olacağını düşünmekte ve bundan da endişe duymaktadırlar. Bu bağlamda halk kütüphanecileri ancak gerekli koşulların

sağlanması koşuluyla halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesinin uygun olacağını düşünmektedirler. Var olan koşullarda devri isteyen kütüphaneciler azınlıktadır. Halk kütüphanecilerinin dikkati çeken bir başka önemli yaklaşımı da halk kütüphanelerinin var olan haliyle kalmasını istemedikleridir.

3. Halk kütüphanecileri gerek il, gerekse ilçe halk kütüphanelerinin belediyelerden çok bir başka yerel yönetim yapısı olan il-ilçe özel idarelerine bağlanmasını istemektedirler. Bunun, özel idare birimlerinin günlük siyasetten biraz daha uzak ve gelir kaynaklarının görece fazla oluşundan kaynaklandığı söylenebilir.

4. Halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin gerekli yasal düzenlemeler yapılmadan yerel yönetimlere devredilmesi durumunda bunun kesinlikle olumsuz sonuçlara yol açacağını düşünmektedirler.

5. Halk kütüphanecilerine göre doğrudan yerel yönetime dayalı halk kütüphanesi sistemine geçildiğinde kütüphanelerin sorunları yönetim yapısı nedeniyle daha kolay çözümlenebilecektir.

6. Halk kütüphanecileri bugünkü koşullarda Türkiye'deki yerel yönetimlerin halk kütüphanelerine yeterli desteği verebilecek yapıda ve güçte olmadığını düşünmektedirler.

7. Halk kütüphanecileri halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilir ve merkezi yönetimin etkisinden kurtulursa yönetim ve hizmetlerdeki bürokrasinin azalacağına inanmaktadırlar.

8. Halk kütüphanecileri yerel yönetimlere devredilmesi durumunda halk kütüphanelerinin günlük politikadan daha çok etkileneceğini düşünmektedirler.

9. Halk kütüphanecilerine göre bugünkü koşullarda devredildiğinde halk kütüphaneleri, yerel yönetimler için öncelikli ve önem verilmesi gereken kurumlar olmayacaktır. Buna karşın halk kütüphanelerinin yerel nitelikleri güçlenecektir.

10. Halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesiyle birlikte yönetimleri ve gelişmelerinin büyük ölçüde yerel yöneticinin kişisel duyarlılığına bağlı olacağını ve kurumsallaşma olanaklarının zayıflayacağına inanmaktadırlar.

11. Halk kütüphanecilerine göre, bugünkü yerel yönetim yapısı içinde yerel yönetimlere bağlı bir halk kütüphanesi yöneticisinin karar alma ve uygulama gücünde (inisiyatifinde) herhangi bir değişiklik olmayacaktır.

12. Bugünkü yerel yönetim yapısına dayalı bir halk kütüphanesi sisteminde kütüphaneciler kendilerini yönetsel açıdan daha fazla baskı altında hissedeceklerini düşünmektedirler. Ayrıca, onlar yeni yapıda kendilerine bugünkü merkezi yönetimden daha fazla sahip çıkılacağına da inanmamaktadırlar.

13. Halk kütüphanecileri bugünkü haliyle yerel yönetime dayalı bir halk

kütüphanesi sisteminde yerel gereksinimlere göre derme oluşturma ve geliştirmede olanaklarının artacağını, buna karşın, sansür olasılığının da yükselebileceğini düşünmektedirler.

14. Halk kütüphanecileri, bugünkü yerel yönetim koşullarında yerel yöneticilerin halk kütüphanelerine ait, finansman, bina ve personel olanaklarını kütüphane hizmetleri dışında başka amaçlarla kullanabileceğinden endişe etmektedir.

15. Halk kütüphanecileri bugünkü koşullarda yerel yönetimlere bırakılacak halk kütüphanesi sisteminde halk kütüphanelerine ilişkin mali kaynakların azalabileceğini ya da önemli derecede değişmeyeceğini düşünmektedirler.

16. Halk kütüphanecilerine göre yerel yönetimlere devredilen halk kütüphanesi sisteminde ısınma, aydınlanma, temizlik, kırtasiye gibi gereksinimlerle ilgili sorunlar azalacaktır.

17. Bugünkü yerel yönetim yapısında yer alacak halk kütüphanelerinde halk kütüphanecilerinin meslek içi eğitim olanaklarının azalacağı düşünülmektedir.

18. Halk kütüphanecileri yerel yönetimlere devredilmesi halinde halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin çalışma koşulları ve özlük haklarının daha kötü ve riskli olacağı görüşündedirler.

19. Halk kütüphanecileri, devir gerçekleşirse mesleki gelişmelerden daha zor ve geç haberdar olacaklarını düşünmektedirler.

20. Halk kütüphanecilerine göre yerel yönetimlere devri halinde, her yerel yönetimin halk kütüphanesine yaklaşımı farklı olacağından halk kütüphaneleri arasında gelişme farklılıkları ortaya çıkacaktır.

21. Halk kütüphanecileri yerel yönetimlere dayalı bir sistemde halk kütüphaneleri arasında eşgüdüm (koordinasyon) sorunu yaşanacağını ve ilişkilerin zayıflayacağını düşünmektedirler.

22. Halk kütüphanecilerine göre, bugünkü yapısıyla yerel yönetimlerin sorumluluğunda olacak halk kütüphaneleri işlem ve hizmetlerde otorite bir kurumdan teknik yardım alma konusunda olanaklar azalacaktır.

23. Halk kütüphanecileri, yerel yönetimlere dayalı sistemde merkezi otoritenin kaldırılması durumunda halk kütüphaneleri için gerekli olan yasal düzenlemelerin ve yönetmeliklerin çıkarılması ve yenilenmesinin güçleşeceğini düşünmektedir.

24. Halk kütüphanecileri halk kütüphaneleri için ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirilmesi ve denetimin olabilmesi için merkezi bir otoritenin varlığını koruması gerektiğine inanmaktadır. Kütüphaneciler böyle bir otorite olmaması durumunda sözü edilen konularda sorunlar yaşanacağı görüşündedir. Bu anlamda kütüphaneciler KYGM'nin, işlevlerini yeni yapıya uyarlayarak varlığını sürdürmesinden yanadır.

Çalışmada ulaşılan ve yukarıda sıralanan sonuçlar temelinde önerilerimiz şöyledir:

1. Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması çerçevesinde ele alınarak, gözden geçirilen yerel yönetim birimlerine ait yasalar ve yasa tasarısı halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrini olanaklı hale getirirken, devir sonrası için belirsizlikler taşımaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemi için hukuksal altyapı ve güvence anlamına gelen gerekli yasal düzenlemeler (yasa, yönetmelik vb.) devirden önce mutlaka gerçekleştirilmelidir.

2. Oluşturulacak bu yasal düzenlemeler halk kütüphanelerinin varlığını koruyacak ve onları geliştirecek nitelikte olmalıdır. Yasal düzenlemeler Yılmaz (2005, s. 68) tarafından da belirtilen şu noktaları içermelidir:

- Yerel yönetim bütçesinden kütüphane hizmetleri için belirli oranda bir pay ayrılması;
- Kütüphanede işe alınacak personel için nitelik ve sorumlulukların belirlenerek, başka görevlerde çalıştırılmaması; kütüphane hizmetlerinden kütüphanecinin sorumlu olması; personel ücretlerinin uzmanlık ölçütü temelinde belirlenmesi;
- Kütüphane binasının başka amaçlarla kullanılmaması, yeni kütüphane binalarının standartlara uygun olarak yapılması;
- Kütüphaneye bilgi kaynaklarının seçim ve sağlanmasında kütüphanecinin sorumlu olması ve bu konuda nesnel mesleki ölçütlere dayanılması, sansüre izin verilmemesi;
- Kullanıcılar arasında hiçbir ayrımın yapılmaması.

3. Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrinin sorunsuz bir şekilde olabilmesi için bir kurul oluşturulmalı ve devir işlemi bu kurulun denetimi altında gerçekleştirilmelidir. Bu kurul halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrinin gerçekleşmesi aşamasında planlayıcı olmalı, kapsamlı ve ayrıntılı çalışmalar yapmalı ve bu konuda bir plan hazırlamalıdır. Yani, devir işlemi planlı bir şekilde gerçekleşmelidir. Bunun için, Yılmaz'ın (2005) ve Duman'ın (2004) belirttiği üzere bir "Devir Protokolü" oluşturulabilir ve devir işlemleri bu protokol çerçevesinde gerçekleştirilebilir.

4. Yerel yönetimlere dayalı bir halk kütüphanesi sistemi uygulamaya konulacak olsa bile bir merkezi birim olmalıdır. Yapısında bazı değişiklikler yapıldıktan sonra bu merkezi birim KYGM olabilir. Çünkü kütüphanelerarası işbirliği ve eşgüdümü sağlayacak bir merkezi birime ihtiyaç vardır. Merkezi birim bu konuda rehber görevi görmeli, devir işleminde öncülük etmeli, mesleki eğitim programları düzenlemeli ve sürekli eğitimi desteklemelidir.

Ayrıca, o, ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirmeli, bu konuda halk kütüphanelerine yol göstermeli ve onları denetlemelidir.

5. Devir işlemi gerçekleşmeden önce önemli mesleki standartlar belirlenmeli ve bu standartlara merkezi birim denetiminde tüm halk kütüphaneleri uymalı-uygun hale getirilmelidir. Belirlenen standartlar yasal düzenlemede yer alabilir. Standartlar halk kütüphanelerinin tüm yapısal unsurlarını kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır.

6. Halk kütüphanelerinde çalışan personelin yönetimde etkin olabilmesi için gerekli zeminin oluşturulması ve Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü mezunlarının halk kütüphanelerini daha çok tercih etmesi için özendirici düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

7. Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde sivil toplum kuruluşlarının (STK) halk kütüphanelerine ve kütüphanecilerine daha çok sahip çıkmaları ve daha duyarlı olmaları gerekecektir. Bu bağlamda mesleki derneklere önemli görevler düşmektedir ve mesleki dernekler bu sorumluluklarının farkında olmalıdırlar.

8. Devir işlemi gerçekleşmeden önce bir pilot çalışma uygulamalı ve bu uygulamada olumlu bir sonuca varılırsa devir gerçekleştirilmelidir. Bu sonuç doğrultusunda devir işlemi halk kütüphaneleri çeşitli açılardan güvence altına alındıktan sonra Duman'ın (2004) da değindiği üzere kademeli şekilde olmalıdır. Devir sürecine öncelikle iyi durumda olan halk kütüphanelerinden başlanmalıdır.

9. Devir esnasında ve devirden sonraki yönetim uygulamaları konusunda yerel yönetimleri yönlendirecek, onların görev ve sorumluluklarını ortaya koyacak yazılı bir belge oluşturmalı ve tüm yerel yönetimlere dağıtılmalıdır.

10. Devirden sonra yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi hizmetleri komiteler (komisyonlar) aracılığıyla yürütülebilir. Komite mutlaka Bilgi ve Belge Yönetimi alanında uzman üyelerden oluşmalı ve kütüphane müdürü doğal olarak bu komitede yer almalıdır. Belediye (il özel idare) meclisi bu komiteye danışmaksızın kütüphane hizmetleri hakkında karara varmamalı ve kararlarını uygulamaya geçirmemelidir.

11. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere, gerekli düzenlemeler yapıldıktan ve uygun koşullar sağlandıktan sonra devredilmelidir.

Türkiye'de halk kütüphanesi sistemi açısından Cumhuriyet tarihinin belki de en köklü değişimini gerçekleştirme aşaması yaşanmaktadır. Bu nedenle konuyla ilgili bütün kişi ve kurumların süreci doğru biçimde değerlendirmesi ve duyarlı olması halk kütüphanelerinin geleceği açısından zorunlu görünmektedir.

Kaynakça

- Aydemir, S. R. (2001). *Hizmette yakınlık (Subsidiarity) ilkesi ve Türkiye'de merkezi yönetim ile yerel yönetimler arası yetki ve görev bölüşümü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Belediye Kanunu*. (2005). 29 Ağustos 2006 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>/[kanunlar/k5227.html](http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5227.html)
- Bilgiç, V. (1998). *Yerel yönetimler*. Ankara: 21.Yüzyıl.
- Bozkurt, Ö. ve Ergun, T. (1998). *Kamu yönetimi sözlüğü*. Ankara: TODAİE.
- Bülbül, D. (2006). Yerel yönetimlerin mali yapıları. Aralık 2006 tarihinde Yerel/Net web sitesinden erişildi: http://www.yerelnet.org.tr/mali_yapı/rapor_01pdf.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu*. (2004). 29 Ağustos 2006 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5216.html>
- Campbell, H. C. (1988). *Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesi*. Bengü Çapar (çev.). Ankara: T.C. Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Çıngı, H. (1990). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Demir, H. (1996). *Yerel yönetimlerin kütüphane hizmeti bir deneme: Bursa ili incelemesi*. (Yayımlanmamış lisans tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi
- Demircioğlu, Özden. (2007) *Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri konusunda kütüphane yöneticileri ve kütüphanecilerin yaklaşımları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara: Hacettepe Üniver sitesi.
- DİE (2007). Ocak 2007 tarihinde DİE web sayfasından erişildi: http://die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus.pdf
- DPT (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: yerel yönetimler özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: DPT.
- Duman, H. (2004). "Halk kütüphanelerinde yeniden yapılanma", *Türk Kütüphaneciliği*, 18 (4): 418-445.
- Ersoy, O. (1972). "Merkeziyetçi ve merkeziyetçi olmayan ülkelerde kütüphane", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 21 (1): 14-20.
- IFLA (2004). *Halk kütüphanesi hizmeti: Gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*. Bülent Yılmaz (çev.). İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.
- İl Özel İdaresi Kanunu*. (2005). 29 Ağustos 2006 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5302.html>
- Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılanması Hakkında Kanun* (2004). 16 Temmuz 2005 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr>
- Keleş, R. ve Yavuz, A. (1983). *Yerel yönetimler*. Ankara: Turhan.
- Keseroğlu, Hasan S. (1989). *Halk Kütüphanesi Politikası ve Türkiye*

- Cumhuriyeti'nde Durum*. İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı*. (2006). 16 Nisan 2007 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi:
<http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1196.pdf>
- Kütüphaneler Komitesi Raporu* (1961). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Lakner, E. (1995). "A Survey of public libraries and local government". Haziran 2005 tarihinde University of Illinois kütüphanesinin web sitesinden erişildi:
<http://lrc.lis.uiuc.edu/web/lrcsurvey.pdf>
- Sağlamtunç, Tülin. (1994). *Çağdaş Kütüphanecilik ve Düşünce Özgürlüğü Üzerine*. İstanbul: Yapı Tasarım.
- TODAİE. (1991). *Mahalli idarelerin kültürel fonksiyonları (halk kütüphaneleri ve mahalli idareler) araştırma projesi raporu*. Ankara: TODAİE.
- Tortop, N. (1986). *Mahalli idareler*. Ankara: TODAİE.
- TÜSİAD (1995). *Yerel yönetimler: sorunlar, çözümler*. İstanbul: TÜSİAD.
- Varol, M. (2000). "Yerel temsilden katılıma". B. A. Güler ve A. Sabuktay (Yay.Haz.). *Yerel Yönetimler Sempozyumu: Bildiriler: 1- 2 Kasım 2000 Ankara içinde* (s. 205-211). Ankara: TODAİE.
- Yalçındağ, S. (1995). "Yerinden yönetim, yerel yönetim". *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4 (2): 3-19.
- Yerel Yönetim. (1990). *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi içinde* (c.22, s. 383). İstanbul: Ana Yayıncılık
- Yılmaz, B. (1996). *Halk kütüphanesi kullanımı: Sosyo-ekonomik bir çözümleme*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Yılmaz, B. (1997). "Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmeti: Türkiye için bir değerlendirme", *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (2): 113-133.
- Yılmaz, B. (2005). "Türkiye'de kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması süreci ve halk kütüphaneleri", *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (1): 56-77.

Summary

Local governments which have overtaken important functions for providing public services to the public, and which fulfill these functions according to the needs of the public, are hence the nearest and most effective administrative units to the public. Public Libraries are the social institutions, which have local characteristics and provide all the information needs of the public that they serve, for providing assistance for the development of their regions. Local governments and public libraries are closely related to the societies they serve and shape their services according to the needs of the society.

This study was made in order to present the views of the library directors and librarians that work in public libraries about the handover of public libraries to the local governments. The study was performed on the library directors and librarians that work in public libraries in Turkey. In this study which was made by survey method 207 questionnaire forms were applied to the library directors and librarians. The hypothesis of the survey was formed as; "the library directors and librarians working in public libraries think that it would be appropriate to handover the public libraries to local governments in Turkey only when legal structure, financing, staff, structure, collection conditions are provided, and without the satisfaction of these conditions, any changes would harm public libraries.

If the libraries in Turkey are handed over the local governments, the following will happen according to the librarians that take place in the research;

The problems of the libraries will be solved easier due to the structure of the government; collection building and developing opportunities will increase according to the local requirements, however the possibility of censorship may also be increased. The bureaucracy in management and services will decrease; the local qualities of public libraries will be stronger. Public libraries will be more affected by daily politics. For local governments, public libraries will not be institutions of priority and importance. The managements and developments of public libraries will largely depend on the sensitivity of the local governor, and the possibilities of institutionalizing will weaken. Librarians will feel more pressure in executive aspect. Besides, they will not be maintained in the new structure like in the existing central government. The local governors may use the facilities of them, like finance, building and personnel, in various purposes other than the library services. The financial sources concerning the public libraries may decrease or will not change considerably. The vocational education resources of the public librarians will decrease. Working conditions and rights of the librarians in public libraries will be worse and more risky; public librarians will be aware of the occupational developments in a more difficult and late way; Among the public libraries, development differences will occur. Coordination problems among the public libraries will be experienced and the relationships will weaken. In case of the central authority removal, the omission and renewal of the legal regulations and by laws required by the libraries will be more difficult.

At the end of the survey, it was understood that public librarians accept and want the handover of public libraries to the local governments in principle, however, they think that it would be appropriate to realize this by providing the proper conditions. Besides, librarians do not consider the approaches in the legal process that was initiated about the overhand of public libraries to the local governments as trustworthy in this period.